מ ד י נ ה

י ה ו ד י ת

ב ד ר ך

בס"ד, גליון מס' 23 ("מי בא" 215) – כ"ד אדר התשפ"ו

פרה אדומה ופרהדאֶקס

הידיעה והבחירה

זאת חוקת התורה

ידוע בדברי חז"ל שאי אפשר לעמוד על סוד הפרה האדומה בשכל אנושי, ואף שלמה החכם מכל אדם שביקש לעמוד על סודה, "אמרתי אחכמה", הודה לבסוף ש"היא רחוקה ממני". רק "לך (- משה שאליו נלקחת הפרה ככתוב) אני מגלה טעם פרה, ולאחרים – חוקה". סוד הפרה מתקשר לשער החמשים משערי הבינה שישנו רק אצל הבורא ולא נודע לבן-אנוש, אך משה שזכה לשער המ"ט, ונאמר עליו "ותחסרהו מעט מאלקים" (ראש השנה כא,ב), "עומד נכון" בפני הלא-נודע ומסתיר פניו מֵהַביט, ובכך זוכה (- ראו ברכות ז,א) להשיג משהו מן הבלתי-ניתן להשגה, בדרך "אחוריים" (-"וראית את אחורי ופני לא ייראו"), "נוגע ואינו נוגע", אך מי שמבקש "לעמוד" שם ולתפוס את הבלתי-נתפס, מוצא עצמו רחוק לגמרי.

אכן רק ה' עצמו הוא **נושא הפכים** (בגימטריא: "**אנכי מי שאנכי**", שקדם בדיברות גם להוי"ה שהוא **שם** העצם ולא העצם גופו), כלומר **נושא**-סובל שני הפכים בנושא אחד, **משיא**-מזווג אותם, ואף **משיאם**-מרוממם למקום שאינם הפכים כלל. אבל הרי האדם שנברא בצלם אלקים מכיל בתוכו גם משהו מן העצם האלקי הבלתי מוגדר, ומצדו ניתן "לגעת" איכשהו, אם-גם ללא הבנה ותפיסה, בעצמות ה', דרך "עץ החיים" הגנוז בתורה שהיא "חיי עולם". אמנם נגזרה מיתה בעקבות החטא הקדמון, וכן בעקבות החטא הקדמון הישראלי שהוא מעשה העגל (לאחר שבסיני נעשו בני חורין ממלאך המות), אך ישנה "תחיית המתים מן התורה", וגם בעולם הזה אמרו (תמיד לב): "מה יעשה אדם ויחיה – ימית עצמו", ובמשה עצמו אמרו כי מת-ולא-מת, ולא ידע איש את קבורתו, כי הוא "קבור" בתוך כל אישי ישראל שיש בכולם ניצוץ נצחי מנשמת משה.

ולענייננו, בפרשת פרה נתונה האפשרות להיטהר מטומאת מת – להשתחרר מן הטמטום, העצבות והדכאון והיאוש הכרוכים במגע עם המות האופף את הכל, ולשוב ולהתחדש ולקום מן האפר (הנותר משריפת הפרה וניתן על המים החיים) אל שמחת החיים, הווי אומר: כאשר "מקלפים" את כל האדמומיות הבהמית החוטאת, פורקת העול, נותר באפר הלבן גרעין-עצמי שלא נגע בו החטא, והעצם אינו מתכלה (וכידוע היום "חוק שימור החומר"), ויש לו אחרית ותקוה להיוולד-להיברא מחדש, ממנו ובו.

מטהרת טמאים ומטמאה טהורים

הפרה האדומה היא אם-אמהות כל הפרדוקסים שישנם בחוקות התורה (וראו בסילוק "אין לשוחח עוצם נפלאותיך" לפרשת פרה, מאת הקליר), ועיקר הפרדוקס שבה הוא ש"כל הטהורים העוסקים בה מיטמאים, והיא עצמה מטהרת" מטומאת מת, אבי-אבות הטומאה. ברור למדי שיש כאן נגיעה בסוד החיים והמות, ותיקון החטא הקדמון שהביא מיתה לעולם (והעגל לישראל כנ"ל) בתשובה שלימה המבררת למפרע את הזדונות לזכויות [וכידוע שהתשובה שייכת לספירת הבינה-אמא]. ננסה בזהירות – ובאורח חובבני למדי – לצעוד בעקבות דברי רבותינו הידועים (במדרש במדבר-רבה כד,יט) שאמרו בסוד הפרה: "תבוא אם (=הפרה) ותקנח צואת בנה (=העגל)".

ידיעה ובחירה

לא רחוק לומר שהכוונה בכך לרמוז כי הכפרה-בשרש יכולה להתרחש רק בהשבת הכל אל המקור הראשון המוליד את הכל, כלומר אל הבורא יתברך עצמו שברא את האדם עם יצר לבו הרע מנעוריו – "משעה שננער לצאת ממעי אמו" – כדברי ה' לאחר המבול. כפי שאמרו רבותינו בברכות פרק אין עומדין, אין עמידה לישראל אלמלא אותן המקראות בהם הקב"ה "לוקח על עצמו" את כל החטאים, כמו "כי הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל" (בירמיהו); "ואתה הסיבות את לבם אחורנית" (-דברי אליהו לה' בהר הכרמל); "ואשר הרעותי" (-דברי ה' בנבואת מיכה); "גם כל מעשינו פעלת לנו" (בישעיהו).

כל (שאר) התורה מבוססת על עיקרון הבחירה החפשית ואחריות האדם למעשיו (וראו ברמב"ם הלכות תשובה), שמצדם המקום לשכר ועונש, הטוב בא לעושי הטוב ו"חטאים תרדוף רעה" כדברי החכמה (ירושלמי מכות ב,ו), ואפילו הנבואה והתורה לא מצאו תקנה שלימה לחוטאים שכשלו בבחירה (שם), אבל הקב"ה עצמו אומר (שם): יעשו תשובה! כלומר ניתן לשוב ישירות אל הקב"ה התולה הכל בעצמו (כדברי המקראות הנזכרים), כי מלבד "עולם הבחירה" ישנו גם "עולם הידיעה" שמצדו הכל ידוע ולכן קבוע מראש, ואין שָׁם חטא ועוון כלל!

כיצד יתיישבו שני העולמות הללו זה עם זה? על כך נשתברו קולמוסים רבים, וחכמי ישראל (וגם להבדיל חכמי האומות) אמרו מה שאמרו זה בכה וזה בכה, אך קשה לומר שיש בידינו פתרון הגון ונתפס בשכל אנושי. האריז"ל אמר שאכן שני עולמות-ממדים הן: במקום שיש בחירה אין ידיעה ובמקום שיש בחירה אין ידיעה, ובנוסח רבינו הבעש"ט: הבחירה היא בין ידיעת ה' לרצון ה'. כלומר ה' יכול לדעת את הכל ולהשיב (בדרכים שונות ונפתלות, הכרוכות גם בייסורים ומיתה שאף הן בידיעתו-קביעתו) גם את הבחירות הרעות, אך "יודע ה' דרך צדיקים" ו"אינו רוצה לדעת" את דרך הרשעים המכריחה אותו כביכול לדעת את מה שאינו רוצה (ועל כן גדול מנשוא עוונו של החוטא הבוחר להרע לאלקות (או את האלקות) עצמה!).

זיווג הבחירה והידיעה – דרך צדיקים עם דרך בעלי התשובה

כך או כך, ברור למדי שהטהורים-הצדיקים היכולים לבחור בטוב, עליהם להסיח דעת לגמרי מעולם הידיעה שמצדו הכל קבוע, בכדי שלא יבואו לקלות ראש (ואמירת "אחטא ואשיב") שתכשיל את יכולתם לבחור בטוב ולמאוס ברע, ומשום כך העסק בשריפת הפרה הרומז להחזרת הכל אל השרש-היודע וקובע-כל, מטמא את הטהורים, אך ניחא להם להיטמא בטומאה קלה לצורך העלאתם ותיקונם של הללו שכשלו בבחירה, ולמצוא להם טהרה מצד עולם הידיעה שגם הוא אמת-לאמתו [והכל על-פי משה ש"לא היה תחת כיפת הרקיע" (כלשון רבינו צדוק הכהן) בשעת מעשה העגל, ואינו זקוק כל עיקר לעולם הידיעה שמצדו הכפרה בשרש, אולם לצורך כפרת העם נתעצם לדעת את דרכי ה' בזה, בארבעים יום האמצעיים ששהה בהר לאחר העגל].

כי אם אמנם החוטאים עצמם אינם יכולים לצדק עצמם מחמת ידיעת-קביעת ה', שהרי בשעה שחטאו לא האירה עליהם בהירות הידיעה אלא היו כגונבי דעת העליונה (ואף מקצצים בנטיעות ומרֵעים באלקות עצמה כנ"ל), הרי בתשובה עילאה וקבלת ייסורים "מוקפצים" הם (בידי הצדיקים) ישירות אל חיק הבורא עצמו שלמעלה-מעלה מעולם הבחירה-כתורה, ומבינים למפרע כי כל המסלול הנפתל שלהם לא בא אלא להפגישם עם ידיעת ה', עם עצמותו הנושאת הפכים, שמעֵבר לטוב ורע, שהיתה עמהם גם בלכתם בגיא צלמות, וגלוי וידוע לפניו יתברך כי מעולם לא נתכוונו באמת לצאת מרשותו, אלא להמחיש כי בסופו של דבר גם הטוב והיפה בעיניהם-שלהם, נכון הוא אף בעיני ה' הפועל בקרבם ובתוכם [כי מפי עליון לא תצאנה הרעות הגמורות, ואין לך רע שלא מעורב בו ניצוץ טוב המחייהו, ועל כן גם לאחר החטא הקדמון והמות רואה ה' כי הכל "טוב **מאד**" (-טוב **מות** כדברי חכמים). הרע הוא בעצם טוב ורע - טוב **רעוע** ובלתי מבורר, וה' מורה לאדם שלא "לאכול פגה" אלא להמתין לשעת הבירור, אכן לאחר הבירור והתשובה, מגיעים ל"מקום שבעלי תשובה עומדים", הגבוה ממקום הצדיקים, כי גם הנראה כרע נהפך על ידיהם לטוב מאד].

איחוד הידיעה והבחירה

ועוד דברים בגו, העולים כמדומה מתוך דברי ירמיהו (יח,א-יב) הנזכרים לעיל. במצות ה' יורד הנביא אל בית היוצר-כלי-חרס, ורואהו עושה מלאכתו על האבנַיִם, והנה פתאום נשחת בידיו הכלי שעשה, אך "ללא התפעלות" שב הוא ועושה **מאותו חומר** כלי אחר כאשר ישר בעיניו. ואומר ה' לירמיהו: "הכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם?... הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי... רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאביד, ושב הגוי ההוא מרעתו... ונחמתי על הרעה אשר דברתי לעשות לו, ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע, ועשה הרע בעיני לבלתי שמוע בקולי, ונחמתי על הטובה אשר אמרתי להיטיב אותו. ועתה אמור נא אל איש יהודה ועל יושבי ירושלים לאמר: כה אמר ה': הנה אנכי יוצר עליכם רעה וחושב עליכם מחשבה – שובו נא איש מדרכו הרעה והיטיבו דרכיכם ומעלליכם! **ואמרו נואש**! כי אחרי מחשבותינו נלך ואיש שרירות לבו הרעה נעשה!". עד כאן. ונשאלת השאלה: אם אמנם כולנו ביד ה' כחומר ביד היוצר, מה מקום לתשובתנו שלנו, יעשה הוא בנו כרצונו?!

נראה כי כך פשר הדבר: החוטא אינו מסוגל לתשובה מפני שסבור הוא כי **נואש ממנו ה'**! יצור פגום אני ואין לי תקנה, ולא נותר לי אלא ללכת בשרירות לבי!, אבל שקר הדבר ושטות גמורה – ליוצר אין שום סיבה להתייאש ממעשי ידיו, ונקל-לו ליצור מחומר הכלי הנשחת עצמו כלי חדש נאה וישר, ואם כך מה לך להתייאש מעצמך: **שוב נא ממחשבת היאוש והיפתח להבנה שביכולתך להיברא-מחדש בכל רגע ביד ה' אשר בקרבך ממש!** התובנה הזאת בלבד היא זו הנדרשת ממך, היא התשובה והיא זו היכולה לברוא אותך בכל רגע מחדש!!

בריאה ו**ברירה** עניינם קרוב – שניהם משער **בר**, ואם כן גם **בחירה** היא בריאה, ככתוב (בגוליית, שמואל-א יז,ח) בְּרוּ לכם (-בחרו מכם) איש, וכן פילוס דרך בעבי היער נקרא (ביהושע יז,יח) **בירוא**. ולענייננו: הבחירה (הטובה) היא נכונות מתמדת להיברא-מחדש בכל רגע מכח היוצר אשר בקרבך ממש, ונמצא שדווקא הידיעה שה' אשר הינך בידו והכל אפשרי ונקל בעיניו, היא עצמה בוחרת ומבררת את הידוע ורצוי לפני ה' היודע ובוחר את זה הבוחר בו-מתוכו ופתוח אליו, וההיפך מכך הוא דמיון-שוא ספקני-עמלקי של ניתוק מידיעת ה' שאינו מאפשר בריאה (ובריאות) ובחירה מקדמת, אלא יאוש מעצמי וממצבי.
כך שהידיעה והבחירה לא רק נסבלים זה לצד זה, ולא רק נישאים-"מתחתנים" ונעזרים זה בזה, אלא גם נישאים-מתרוממים להיות אחד ממש. וכך בלשון הקדש **ידיעה** משמעותה (גם) **בחירה**, כמו "כי ידעתיו" באברהם, כלומר בחרתיו, וכן "רק אתכם ידעתי (=בחרתי) מכל משפחות האדמה".
כאשר תפשוט-בפשיטות בהירות ההבנה הזאת, המחַיָה חיים, יבולע גם המות לנצח ויקיצו וירננו שוכני עפר. ומלכות ישראל הקדושה מבטאת את ספירת המלכות האלקית בה יורדת השכינה לארץ ומתבטאת במכלול מעשי האדם המודע לכך שאלקיו בקרבו, ולכן סר מרע בכל כוחו מפגיעה בזולת שהיא עצמה פגיעה באלקים (ככתוב ביוסף הצדיק העומד בנסיון – בראשית לט,ח-ט) אך כל הנושא חן בעיניו באמת ובתמים עתיד להתברר כטוב ואמת גם בעיני ה', כבחירת

דוד בבת שבע שממנה משיח (אלא שמתוך להיטות-יתר אכָלָה פגה בטרם הזמן, ומכאן הייסורים – אך גם שרש התשובה). ומשיח שיבוא במהרה בימינו כולל בתוכו את שני המשיחים, בן-דוד ובן-יוסף (ואתו עמו אליהו שומר הברית, שמבני בניה של רחל, הבא סמוך לפניו או אחריו, כדברי הרמב"ם ז"ל).
בעידן המשיח מתממשת בפועל התשובה הכללית **אל ה'** וזיהוי-חיבור העליון בתחתון, **ובעקבות זאת** ימומשו בעתם ובזמנם כל פרטי המעשים על פי תורת אמת, והרי אנו על סף עידן תחיית המתים.

* * *

כפי שרואה הקורא הנבון, הסתבכנו כהוגן, צללנו במים אדירים והעלינו בידינו חרס (וכמתחייב מאופי החוקה שאין לעמוד עליה), אך נראה שאַל-לו לאדם להתייאש מלעסוק בענין הזה לפי דרכו ומקומו וזמנו, כפי שיש לבחור בחיים נצחיים ולא להתיאש מן התשובה המשיבה הכל. אין בית מדרש ללא חידוש, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה.